

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
MINTAQAVIY BO‘LIMI
XORAZM MA’MUN AKADEMIYASI**

XORAZM MA’MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI

Axborotnoma OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrdagi 223/4-son qarori bilan biologiya, qishloq xo‘jaligi, tarix, iqtisodiyot, filologiya va arxitektura fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

**2024-6/2
Xorazm Ma’mun akademiyasi axborotnomasi
2006 yildan boshlab chop qilinadi**

Xiva-2024

Bosh muharrir:*Abdullayev Ikram Iskandarovich, b.f.d., prof.***Bosh muharrir o'rinbosari:***Hasanov Shodlik Bekpo'latovich, k.f.n., k.i.x.***Tahrir hayati:**

<i>Abdullayev Ikram Iskandarovich, b.f.d., prof.</i> <i>Abdullayeva Muborak Maxmusovna, b.f.d., prof.</i> <i>Abdualimov Bahrom Abduraximovich, t.f.d., prof.</i> <i>Agzamova Gulchexra Azizovna, t.f.d., prof.</i> <i>Aimbetov Nagmet Kalliyevich, i.f.d., akad.</i> <i>Ametov Yakub Idrisovich, d.b.n., prof.</i> <i>Babadjanov Xushnut, f.f.n., prof.</i> <i>Bobojonova Sayyora Xushnudovna, b.f.n., dos.</i> <i>Bekchanov Davron Jumanazarovich, k.f.d.</i> <i>Buriyev Xasan Chutbayevich, b.f.d., prof.</i> <i>Gandjayeva Lola Atanazarovna, b.f.d., k.i.x.</i> <i>Davletov Sanjar Rajabovich, tar.f.d.</i> <i>Durdiyeva Gavhar Salayevna, arx.f.d.</i> <i>Ibragimov Baxtiyor To'laganovich, k.f.d., akad.</i> <i>Izzatullayev Zuvayd, b.f.d., prof.</i> <i>Ismailov Is'haqjon Otabayevich, f.f.n., dos.</i> <i>Jumaniyozov Zoxid Otaboyevich, f.f.n., dos.</i> <i>Jumanov Murat Arepbayevich, d.b.n., prof.</i> <i>Kadirova Shaxnoza Abduxalilovna, k.f.d., prof.</i> <i>Qalandarov Nazimxon Nazirovich, b.f.f.d., k.i.x.</i> <i>Karabayev Ikramjan Turayevich, q/x.f.d., prof.</i> <i>Karimov Ulug'bek Temirbayevich, DSc</i> <i>Kurbanbayev Ilhom Jumanazarovich, b.f.d., prof.</i> <i>Kurbanova Saida Bekchanovna, f.f.n., dos.</i> <i>Qutlijev Uchqun Otaboyevich, f-m.f.d.</i> <i>Lamers Jon, q/x.f.d., prof.</i> <i>Maykl S. Enjel, b.f.d., prof.</i> <i>Maxmudov Raufjon Baxodirovich, f.f.d., k.i.x.</i> <i>Mirzayev Sirojiddin Zayniyevich, f-m.f.d., prof.</i> <i>Mirzayeva Gulnara Saidarifovna, b.f.d.</i>	<i>Pazilov Abduvayit, b.f.d., prof.</i> <i>Razzaqova Surayyo Razzoqovna, k.f.f.d., dos.</i> <i>Ramatov Bakmat Zaripovich, q/x.f.n., dos.</i> <i>Raximov Raxim Atajanovich, t.f.d., prof.</i> <i>Raximov Matnazar Shomurotovich, b.f.d., prof.</i> <i>Raximova Go'zal Yuldashovna, f.f.f.d., dos.</i> <i>Ro'zmetov Baxtiyar, i.f.d., prof.</i> <i>Ro'zmetov Dilshod Ro'zimboyevich, g.f.n., k.i.x.</i> <i>Sadullayev Azimboy, f-m.f.d., akad.</i> <i>Salayev San'atbek Komilovich, i.f.d., prof.</i> <i>Saparbayeva Gulandam Masharipovna, f.f.f.d.</i> <i>Saparov Kalandar Abdullayevich, b.f.d., prof.</i> <i>Safarov Alisher Karimjanovich, b.f.d., dos.</i> <i>Sirojov Oybek Ochilovich, s.f.d., prof.</i> <i>Sobitov O'lmasboy Tojxmedovich, b.f.f.d., k.i.x.</i> <i>Sotipov Goyipnazar, q/x.f.d., prof.</i> <i>Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, b.f.d., akad.</i> <i>Xollijev Askar Ergashevich, b.f.d., prof.</i> <i>Xolmatov Baxtiyor Rustamovich, b.f.d.</i> <i>Cho'ponov Otanazar Otojonovich, f.f.d., dos.</i> <i>Shakarboyev Erkin Berdikulovich, b.f.d., prof.</i> <i>Ermatova Jamila Ismailovna, f.f.n., dos.</i> <i>Eshchanov Ruzumboy Abdullayevich, b.f.d., prof.</i> <i>O'razboyev G'ayrat O'razaliyevich, f-m.f.d.</i> <i>O'rozboyev Abdulla Durdiyevich, f.f.d.</i> <i>Hajiyeva Maqsuda Sultonovna, fal.f.d.</i> <i>Hasanov Shodlik Bekpo'latovich, k.f.n., k.i.x.</i> <i>Xudayberganova Durdona Sidiqovna, f.f.d.</i> <i>Xudoyberganov Oybek Ikromovich, PhD, k.i.x.</i>
--	--

Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi: ilmiy jurnal.-№6/2 (115), Xorazm Ma'mun akademiyasi, 2024 y. – 304 b. – Bosma nashrning elektron varianti - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Muassis: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi mintaqaviy bo'limi – Xorazm Ma'mun akademiyasi

MUNDARIJA

IQTISODIYOT FANLARI

Aliyeva J.A., Berdikulova M.R. Un va don korxonalarining ishlab chiqarish mexanizmni klaster tizimi asosida shakllantirish va rivojlantirish	6
Aminov F.B. O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyot shakllanishi shart-sharoitlari	8
Artikova R.A., Fayzullaev A.B. Education as a factor of economic growth	13
Axmedova D.K. Tijorat banklari raqamli chakana kreditlash amaliyotininig ilg'or xorijiy tajribasi	15
Aydaniyazova B.A. Qishloq xo'jaligida tarmoq tuzilmasini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari	21
Bobojonova Z.Sh. Biznes strategiyasini shakllantirishda yetakchilik ahamiyati	26
Bo'ronov I.S. Buxgalteriya sohasida suniy intellektning joriy etilishi istibollari	28
Ergasheva N. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida autsorsing xizmatlari sifatini "AMUP" modeli usulida baholash xususiyatlari	31
Erkayeva G.P. Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish omillari tahlili	36
Ibragimova N. Mamlakatimizda turizm salohiyatini oshrish yo'nalishlari	39
Jurayev N.J. Oilaviy korxona – oilaviy tadbirkorlikning tashkiliy-huquqiy shakli, uning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	43
Kaxorova A.N. Iqtisodiy o'sish	46
Kurbanova F.T. Oliy ta'lim muassasalari faoliyatida barqarorlikni ta'minlash uchun rejalashtirish vositalari	48
Mamajonova G.T. Xususiylar tadbirkorlik faoliyati va aholi bandligi muammolari	52
Mamatkulova N.M. Investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligini hisoblash usullari	55
Mardonova Z., Inatullayev B. O'zbekistonda turizm va bandlik	59
Mirislomov M.M. Turizm geografiyasiga sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llash samaradorligini baholash	61
Mirzanov B.J. Qoraqalpog'iston Respublikasida aholi jon boshiga yalpi hududiy mahsulotga tarmoqlar ta'sirini prognoz qilish	65
Muxamedova Sh.A., Muminova D.D. Kimyo sanoati korxonalari mahsulotlarini narxlashtirish bo'yicha marketing tadqiqotlari	70
Nabiyev G'N. Moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlar asosida tashkil etishning bugungi kundagi holati tahlili	72
Nazarova G.U. Fermer xo'jaliklarida mehnat resurslarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish	74
Nizamova Sh.I. Oliy ta'lim muassasalarini boshqarishda inson resurslaridan foydalanish samarasi	77
Norqobilov N. Mintaqalar investitsion muhitiga ta'sir etuvchi omillarni baholash	80
Nurmetova M.J. Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari	83
Oramov J.O. Raqamlashtirishning kichik va o'rta korxonalarning moliyaviy barqarorligiga ta'siri	86
Qo'chqorov G'F. Ta'limdagi innovatsiyalar va inson kapitalini shakllantirish: istiqbollar va muammolar	90
Qurbonova M.A. Umumiy ovqatlanish korxonalaridagi innovatsiyalar imtiyozlar va to'siqlar	94
Rahimboyev M.I. Qoraqalpog'iston Respublikasi mehnat bozorining nazariy makroiqtisodiy modellarini qurishning uslubiy yondashuvlari	96
Ruziyeva M.T. Hududlarda turizmni rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	101
Saparova M.A. Yashil iqtisodiyotda yashil chakana savdoni rivojlantirishning nazariy asoslari	105
Saydullayev A.J. Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapital bilan savdo ochiqqligi, hajmi o'rtasidagi munosabatni ekonometrik modellar bilan tahlil qilish	108
Sharopov D.R. Soliq tizimini takomillashtirishda xorijiy mamlakatlar tajribasi va ulardan O'zbekistonda foydalanish	115
To'rayeva N. Ishlab chiqarish klasterlarini samarali boshqarishni tashkil etish	119
Turgunbayeva D. Statistics of migration processes in Uzbekistan	122

Usmonov S.O. Meva-sabzavotchilik tarmog'ida samarali faoliyat ko'rsatish va eksportni bugungi kunda rivojlantirish masalalari	125
Usmonov U.K. Yangi O'zbekistonda aholi salomatligini mustahkamlash yo'lidagi islohotlar	128
Xamidxonov Q.Sh. O'zbekistonda islom moliyasi	129
Xamroyeva M.B. Turizm sohasi rivojlanishida havo transportining o'rni	131
Xasanov I.M. Farg'ona viloyati yalpi hududiy mahsulotini ishlab chiqarishda tadbirkorlik faoliyatining o'rni va salohiyati	134
Xaydarova D.Sh., Achilbayeva S.O. Improving the medical insurance system and practice in Uzbekistan	137
Yakubova M.A. Energetika tarmog'ining rivojlanish zamonaviy tendensiyalari	140
Yunusova S.A. Turizm sohasida xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish mexanizmini tadqiq etishning nazariy asoslari	142
Yusubov I.I. Mintaqalar tijorat banklarida iste'mol kreditlaridan foydalanish holati	145
Абдуллаев У.А. Алгоритмизация и математическое моделирование самоорганизующейся системы мониторинга торговых предприятий	148
Авезова Ш.М., Норова С.Ю. Минтақа саноатини инновацион ривожлантиришда хорижий мамлакатлар тажрибалари ва улардан фойдаланиш имкониятлари	154
Алимханова Н.А. Товар-моддий захиралар ҳисобини оптималлаштириш: халқаро стандартларни жорий этиш ва қўллаш истикболлари	160
Алланиязов Б. Ижтимоий инфратузилма хизматлари соҳасида давлат-хусусий шерикчилик (ДХШ) муносабатларининг ўрни	164
Алланиязов Б.У. Минтақа инфратузилмасида ижтимоий хизматлар тизимининг ҳозирги ҳолати	168
Арипова А.М. Применение искусственного интеллекта в экономике	173
Арслонов У.Ў. Минтақаларда махсус иқтисодий зоналар самарадорлигини ошириш масалалари	176
Атамуратова Г.М. Удаленная работа в бизнес-среде Узбекистана	179
Бабаджанов У. Особенности оценка результатов применения аутсорсинговых услуг в предприятиях	183
Баймухамедова Г.Ф. Тadbirkorlik субъектлари фаолияти самарадорлигини оширишда маркетинг стратегиясини ривожлантирилиши	189
Бўрибаев Э.Н. Худуд иқтисодиётида инновацион фаолиятни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш	193
Иминова Н.А. Рақамли технологиялар асосида ёшларнинг иқтисодий фаол аҳоли сифатидаги иштирокининг самарадорлиги	200
Инобатов А.Б. Дунё бозорларига грек ёнғоғини экспорт қилишда рақобатбардош навларидан фойдаланиш	204
Исmoilов Ш.Д. Хизматлар соҳасини бошқаришда инновацион фаолият самарадорлигини ошириш хусусиятлари	207
Исраилов Р.И. Кичик бизнес субъектларини ривожланишига таъсир этувчи омиллари	210
Казаков О.С., Болтабоев Д. Меҳнат ресурслари даражаси ва аҳоли бандлиги масалалари	214
Калмуратов Б.С., Аллашева Н.А. Механизм управления развития инновационного развития региональной промышленности	217
Калмуратов Б.С., Каражанова Р.Ж. Современное состояние развития промышленного сектора Республики Каракалпакстан	221
Мадрахимов К.Э. Минтақавий иқтисодий сиёсатнинг мақсадли амалга ошириш йўналишлари	225
Матёкубова Д.О. Инновацион ривожланишни диверсификация қилиш учун асос сифатида бизнес тузилмасининг когнитив устунлик тизимини шакллантириш	230
Мирзаев З. Минтақа саноат корхоналарида иқтисодий ўсишнинг моҳияти ва уларнинг иқтисодиётда тутган ўрни	233

Нуримбетов Р. Ўзбекистоннинг Шанхай ҳамкорлик ташкилоти билан савдо-иқтисодий ҳамкорлигига доир айрим жиҳатлар	240
Пулатова С.Ю. Роль государственно-частного партнёрства в развитии сферы культурного туризма в Сурхандарьинской области	245
Саттарова Д. Хусусий секторни ривожлантириш бўйича ислом корпорацияси фаолиятини устувор йўналишлари	248
Табаев А.З. Молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисоботнинг моҳияти, тақдим қилиниши ва уни такомиллаштириш	250
Торешов М.К. Кичик бизнес субъектларининг рақобатбардошлигини статистик баҳолаш усуллари	253
Тураев С. Махсус иқтисодий зоналарни ташкил этишнинг минтақавий мақсад ва вазифалари	259
Узоқов Ж. Қашқадарё минтақасида зиёрат туризми ривожлантиришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш	265
Умаров А.Т. Минтақаларни барқарор ривожлантиришнинг концептуал асослари ва улар эволюцияси	269
Хамдамов Ш.К. Совершенствование механизмов финансирования сокращения бедности и социальной защиты населения	272
Хасанова Н.А. Управление портфельными инвестициями в цифровой экономике	275
Ходжаева Д. Роль сферы услуг в повышении доходов населения сельской местности	279
Худойназаров Ф.Х. Кичик бизнес субъектлари фаолиятини рақамли технологиялар асосида ривожлантиришнинг хориж тажрибаси	282
Эргашев Р. Мева-сабзавотчилик маҳсулотлари кооперациясининг ижтимоий-иқтисодий моҳияти	286

ARXITEKTURA FANLARI

Durdiyeva G.S., Zargarov A.K., Xudayberganov B.A. Xivadagi “Juma masjid” me'moriy yodgorligining yog'och qurilmalarini ta'mirlash ishlari	291
Салаев Э.А. Хива шаҳрининг вужудга келиши, меъморий иншоотлар ва уларнинг ҳозирги ҳолати	294
Шарипова Г.У. Исследование защиты и обновления городских территорий в развивающихся городах	301

UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARIDAGI INNOVATSIYALAR IMTIYOZLAR VA TO'SIQLAR

M. A. Qurbonova, doktorant, Qarshi davlat universiteti, Qarshi

Annotatsiya. Ushbu maqolada turizm va mehmonxonalarda aholiga umumiy ovqatlanish xizmatlarini ko'rsatish sifatini oshirishda innovatsiyalarni joriy etishga to'sqinlik qiluvchi yoki to'sqinlik qiluvchi to'siqlarni tashxislash va ularni amalga oshirishning afzalliklarini aniqlash tadqiq qilingan.

Kalit so'zlar: Umumiy ovqatlanish korxonalari, turizm tarmog'i, Innovatsiya, korxonalarining raqobatbardoshligi, texnologik o'zgarishlar, ovqatlanish xizmati.

Аннотация. В данной статье исследуется диагностика препятствий, препятствующих или препятствующих внедрению инноваций и преимуществ их внедрения в повышении качества услуг общественного питания в сфере туризма и гостиниц.

Ключевые слова: Предприятия общественного питания, туристическая сеть, Инновации, конкурентоспособность предприятий, технологические изменения, услуги общественного питания.

Abstract. This article investigates the diagnosis of obstacles that prevent or hinder the introduction of innovations and the benefits of their implementation in improving the quality of public catering services in tourism and hotels.

Key words: Catering establishments, tourism network, Innovation, competitiveness of enterprises, technological changes, catering service.

Kirish. Innovatsiyalar korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishning muhim omillaridan biridir. Globallashuv va kuchli bozor raqobati davrida xaridorlar va iste'molchilar talablarining doimiy o'sishi bilan u muhim ahamiyat kasb etib kelmoqda. Tadqiqotchilarning fikricha, pandemiya sabab inqirozdan eng ko'p zarar ko'rgan korxonalar qatoriga turizm sohasidagi kompaniyalar, ya'ni sayyohlik agentliklari, turar joy korxonalari, yo'lovchi tashish kompaniyalari va umumiy ovqatlanish kompaniyalari kirdi. Mamalakat iqtisodiyotining muhim tarmog'i sifatida turizmni jadal rivojlantirish uchun turizm tarmog'ini boshqarishni tubdan takomillashtirish, ularni jahon bozori standartlari asosida targ'ib qilish va turizmda sifatli umumiy ovqatlanish xizmatlarini tashkil qilish va ularni yanada innovatsion rivojlantirishga yo'naltirilgan keng qamrovli ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Tadqiqotning materiallari va uslubi. Innovatsionlik kompaniya jarayonlarini yaxshilaydigan yangi jihatlarni hisobga olgan holda kompaniyalar rivojlanishining harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi [Szymanska, 2021]. "Innovatsiya" atamasi qabul qilingan tadqiqot istiqboliga qarab fanlararo xususiyatga ega [Karvalyo va Kosta, 23-33-betlar]. "Innovatsiya" atamasi lotincha "innovare" dan olingan bo'lib, "yangi narsa qilish" [Zawawi va boshq., 2016] yoki "yangilanish" deb tarjima qilingan "innovatio" [Palka-Lebek va Brambert, 2018]. Oddiy tilda, innovatsiya deganda yangi narsa tushuniladi, hozirgi va ilgari qo'llanilgan echimlar va mavjud vaziyatdan farq qiladi [Ober, 2022]. T. Kogbayew va A. Maziliauskas [2017] ushbu atamani "texnologik o'zgarishlarning iqtisodiy ta'sirini biznes muammolarini hal qilish uchun mavjud ishlab chiqarish kuchlarining yangi kombinatsiyalaridan foydalanish" deb ta'riflash uchun ishlatadilar. Innovatsiya aniqlangan, jumladan, Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) tomonidan chiqarilgan hujjatlar va nashrlarda, bu "yangi yoki sezilarli darajada yaxshilangan mahsulot (mahsulot yoki xizmat) yoki jarayonni, yangi marketing usulini yoki iqtisodiy amaliyotda, ish joyini tashkil etishda yoki atrof-muhit bilan munosabatlarda yangi tashkiliy usul [Oslo qo'llanmasi, 2018]. Ushbu ta'rif ushbu tadqiqotda ham qabul qilingan.

Tadqiqotimiz jarayonida aholiga yashash joy va umumiy ovqatlanish tarmog'ini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash uchun omilli yondoshuv tamoyiliga asoslandik. Omilli yondoshuv tamoyilining iqtisodiy-ijtimoiy tizimlarni boshqarish va rivojlantirishni modellashtirishdagi ahamiyati to'g'risida metodolik olimlarning alohida e'tirofi mavjud. I.D.Voronina va Ye.A.Yegorovlarning fikricha "omilli yondashuv – bu tadqiqot ob'ekti ob'ektiv

sonli ifodaga ega bo'lgan ijtimoiy nimtizimlarga ega bo'lgan yaxlit tizimni tadqiq etishning eng samarador usulidir". S.Limariye va S.Maretilarning fikricha "omilli yondoshuv – bu ijtimoiy-iqtisodiy jarayonni qamrovli tahlil etishga keng imkoniyat yaratuvchi tamoyildir.

Ko'rinib turibdiki, hozirgi kunga qadar olib borilayotgan tadqiqotlar turizmga innovatsiya sohalarini tasniflash va innovatsiyalar ko'lami va ta'siri bilan bog'liq bo'lib, innovatsion g'oyalarning determinantlari va manbalariga alohida e'tibor qaratiladi. Innovatsiyalarning turli shakllarini tasniflash bo'yicha ko'rsatmalar, asosan, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan Oslo qo'llanmalari [2005 va 2018] ko'rsatmalariga muvofiq amalga oshirilgan xalqaro tadqiqotlar mualliflari tomonidan ishlab chiqilgan.

Tahlil va natijalar . Turizm xizmat ko'rsatish tarmoqlarini raqamlashtirish tamoyiliga tayangan bugungi innovatsion rivojlantirish sharoitida yashash joy va umumiy ovqatlanish tarmog'iga yangi usullarni, innovatsion texnologiyalarni kiritish, mavjud hududiy iqtisodiy salohiyatdan optimal foydalanish asosida rivojlanishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlashda e'tibor qaratilmoqda.

Ovqatlanish xizmati deganda pazandalik mahsulotlarini iste'molga tayyorlash va keyinchalik sotishga, shuningdek ularni iste'mol qilish uchun sharoit yaratishga qaratilgan ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko'rsatish va ba'zan ko'ngilochar tadbirlarni o'z ichiga olgan kompleks faoliyat tushuniladi. Umumiy ovqatlanish korxonalari taklif etilayotgan mahsulotlarni, birinchi navbatda, sotish joyida (shuningdek, saytdan tashqarida) iste'mol qilishni tashkil etishga va o'yin-kulgi, dam olish va aqliy tiklanish ehtiyojlarini qondirish uchun boshqa xizmatlarni taqdim etishga qaratilgan korxonalaridir. 2019-yilgacha umumiy ovqatlanish xizmatlari jahon iqtisodiyotidagi eng dinamik sohalardan biri bo'lganini alohida ta'kidlash lozim. Biroq, bu atrof-muhitdagi har qanday o'zgarishlarga, shu jumladan inqirozli vaziyatlarga juda sezgir bo'lgan bozor. Pandemiya natijasida umumiy ovqatlanish tarmog'iga ko'plab cheklovlar kiritilib, uning biznes imkoniyatlari sezilarli darajada cheklandi. Sektorda faoliyat yuritayotgan kompaniyalar o'z faoliyatini davom ettirish va ushbu qiyin vaziyatdan omon qolish uchun radikal choralar ko'rishga majbur bo'ldi. Innovatsiyalar tadbirkorlar uchun tanlov emas, balki zaruratga aylandi.

Mamlakatimizda umumiy ovqatlanish sanoati tabiat jihatidan ham, sifat va mulkchilik nuqtai nazaridan ham diversifikatsiyalangan. Bu ko'pincha yakka tartibdagi tadbirkorlar, ammo boshqalarga global korporatsiyalar ham kiradi [iyul, 2022]. Markaziy statistika boshqarmasi tomonidan qo'llaniladigan umumiy ovqatlanish korxonalarini tizimlashtirish [GUS, 2023] va tadqiqot ishlarida qabul qilingan quyidagi toifalarni ajratib turadi: restoranlar, barlar, oshxonalar va ovqatlanish punktlari. Restoranlar to'liq ofitsiant xizmatiga ega bo'lgan ovqatlanish korxonalari bo'lib, ular menyu ro'yxati bo'yicha taqdim etiladigan turli xil taomlar va ichimliklar bilan ajralib turadi shuningdek, asosiy ovqatlanish ehtiyojlarini qondirish va o'yin-kulgini ta'minlashga imkon beradi. Barlar - restoranlarga qaraganda kichikroq assortimentni taklif qiluvchi umumiy ovqatlanish korxonalari, odatda eng mashhur oziq-ovqat mahsulotlari bilan cheklangan, ko'pincha o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish shaklida (ovqatlanish joylari, gazaklar) mavjud.

O'zbekistondagi umumiy ovqatlanish korxonalarining katta qismi xususiydir (deyarli 99%) M.Sidorkievich va A.Tokarz [2011] fikricha, umumiy ovqatlanish xizmatlariga bo'lgan talabga asosan mamlakat aholisining boyligi ta'sir ko'rsatadi.

2024- yil 1- fevral holatiga umumiy ovqatlanish sohasida faoliyat yuritayotgan tijorat korxonalari soni 25 294 tani tashkil etib, shundan, faoliyat ko'rsatayotgan yirik korxonalar soni 80 tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni 25 214 tani tashkil qildi.

Umumiy ovqatlanish korxonalaridagi innovatsiyalar bir qator afzalliklarga olib kelishi mumkin, jumladan:

- mijozlar ehtiyojini qondirish, samaradorlikni oshirish va yuqori rentabellik.
- Yangi va ijodiy menyu mahsulotlarini joriy qilish orqali umumiy ovqatlanish korxonalarini mijozlarning keng doirasini jalb qilishlari va mavjudlarini ko'proq olishlari mumkin.
- Operatsiyalar va texnologiyadagi innovatsiyalar, shuningdek, jarayonlarni soddalashtirishi va xarajatlarni kamaytirishi mumkin, bu esa uzoq muddatda yuqori rentabellikka olib keladi.

Shu bilan birga, umumiy ovqatlanish korxonalarida innovatsiyalarni joriy etishda to'siqlar ham mavjud. Bularga:

- xodimlar yoki rahbariyat tomonidan o'zgarishlarga qarshilik, yangi g'oyalarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan xarajat va vaqt haqidagi xavotirlar;
- yangi texnologiyalar yoki tendentsiyalar bo'yicha bilim yoki tajribaning etishmasligi kiradi;
- ovqatlanish korxonalarining yangi g'oyalar bilan tajriba o'tkazish qobiliyatini cheklaydigan tartibga soluvchi to'siqlar yoki sanoat normalari bo'lishi mumkin.

Yashash joy va umumiy ovqatlanish xizmatlarini rivojlantirishning pronoz qiymatlarini hisoblashda keng ko'lamli prognozlashtirish usullaridan foydalanish mumkin. Bular orasida izlanishli va normativ yo'nalishida prognozlashtirishning formallashtirish usuli tarkibiga kiruvchi ekonometrik modellashirish usuli bir qator afzalliklarga egaligi bilan ajralib turadi. Ekonometrik modellar yordamida prognozlashtirishning eng asosiy afzalliklari sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

- alohida ishlab chiqarish va tarmoqlar rivojlanishining ma'lum bir ssenariysini tashkil etadi;
- ko'p variantli prognozlashtirish imkoniyatini beradi;
- prognozlashtirishning aniqligini oshirish, ishonchliligini asoslashda uslubiy-texnologik ustuvorlikga ega;
- murakkab, stoxastik tabiatli, noaniq to'plamli ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni prognozlashtirishning yagona usuli.

Xulosa. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, to'siqlarni bartaraf etish uchun umumiy ovqatlanish korxonalari o'z tashkilotlarida innovatsiyalar madaniyatini oshirish uchun faol choralar ko'rishlari mumkin. Bu xodimlarni o'z g'oyalari va takliflarini qo'shishga rag'batlantirish, yangi texnologiyalar bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish uchun o'qitish va rivojlanish dasturlariga sarmoya kiritish va tashqi ekspertlar yoki tashkilotlar bilan hamkorlik yoki hamkorlikni izlashni o'z ichiga olishi mumkin. Innovatsiyalarni faol izlash va qabul qilish orqali umumiy ovqatlanish korxonalari raqobatchilardan oldinda qolishlari va jadal rivojlanayotgan sanoatda o'zlarining muvaffaqiyatlarini ta'minlashlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. E. Szymańska, A. Czerpak, J.Manuel "Innovation in catering enterprises: benefits and barriers" DOI: 10.24427/az-2023-0057
2. Abreu M., Rodrigues H.S., Silva A., Esparteiro Garcia J. (2023), Industry and innovation in the Alto Mira region assessing regional performance, Engineering Management in Production and Services, 15 (2), pp. 72-82.
3. Aldao C., Blasco D., Poch Espallargas M. (2022), Lessons from COVID-19 for the future: destination crisis management, tourist behaviour and tourism industry trends, Journal of Tourism Futures, 2 (4), pp. 1-15
4. Stat.uz "O'zbekiston respublikasida chakana va ulgurji savdo tovar aylanmasi " <https://stat.uz/images/uploads/reliz2024/ichkisavdopresreliz202401uz.pdf>
5. X.Muxitdinov, M.Qurbonova "Turizm va mehmonxonalarda umumiy ovqatlanish xizmatlari ko'rsatishni rivojlantirish istiqbollari" Agro ilm -2023y. <https://unilibrary.uz/articles/468679>
6. Kurbanova Malika Ahmad kizi. (2023). Forecasting the development of living place and catering services in general. academic research in modern science, 2(21), 79–85. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8385997>
7. Mukhitdinov Khudayar Suyunovich, Qurbonova Malika Axmad qizi. (2023). Prospects for the development of catering services in tourism and hotels. theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 2(17), 119–128. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8386015>
8. Курбонова, М. (2023). Мехмонхона ва уммумий овқатланиш хизматларини ривожлантириш механизмларини такомиллаштириш. Наука и технология в современном мире, 2(20), 59–68. извлечено от <https://inacademy.uz/index.php/zdift/article/view/20847>

UO'K 33

QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MEHNAT BOZORINING NAZARIY MAKROIQTISODIY MODELLARINI QURISHNING USLUBIY YONDASHUVLARI *M.I. Rahimboyev, o'qituvchi, Toshkent Xalqaro Moliyaviy Boshqaruv va Texnologiyalar universiteti, Toshkent*

Annotatsiya. Maqolada mehnat bozori ishchi kuchi taklifi va uni yollash bilan bog'liq ijtimoiy munosabatlar tizimi, har qanday belgilangan ish haqi ishchilarning ishsizlik darajasiga qanchalik ta'sir ko'rsatishi, ish haqi to'lash xodimlarning ish sifatiga ta'siri to'g'risidagi R.L.Vaysning fikiri o'rganilgan. Rag'batlantiruvchi ish haqi modellari ko'rib chiqilgan va bu modelning tahlili,